

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum I. Decretalium, Per quadraginta, & tres Titulos distributum, in
quo agitur De Constitutionibus, Seu Legibus universim ...

Krimer, Ferdinand

Augustæ Vindelicorum, 1706

§. III. De Jure seculari, seu civili.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73031)

net. Hinc jus positivum aliud est *divinum* à Dei; aliud humanum ab hominum voluntate. Et quidem *humanum*, aliud est *Ecclesiasticum*, si pendet à voluntate potestatis Ecclesiasticæ; aliud *laicum*, seu *seculare*, quod à potestate seculari. Si jus agat de his, quæ principaliter, & directè pertinent ad statum Reipublicæ, seu imperij Romani (qui consistit in *sacris*, in *Sacerdotibus*, & *Magistratibus*) adeoque tractet de Religione, de Magistratibus, & generatim de omnibus, quæ ad publicam utilitatem talis reipublicæ spectant, dicitur *jus publicum*: Si verò de privata utilitate singulorum, eorumque temporali pace, ac salute; dicitur *jus privatum*, licet consequenter id ipsum redundet in publicam utilitatem; ita communis cum Casparo Manzio in *tract. de Ortu, & Progressu Imperij Romani l. 1. de Jure publ. §. 1.*

27 Ad jus positivum aliqui reducunt jus gentium, dictum ab Imperatore, quod *naturalis ratio, inter omnes gentes, constituit, & apud omnes populos per æquè custoditur, ac observatur*; sive, quod *omni humano generi, illique soli, commune est*, dicitur *jus gentium*; quia eo jure omnes gentes utuntur. Juris gentium esse dicitur Religio in Deum; pietas, & observantia erga parentes, & patriam: hoc jus (seu leges, & regulæ agendorum, vel omittendorum, communes propè omnibus gentibus) duplex est. Nam aliud est, quod naturalis ratio apud omnes gentes constituit, nullâ utilitatis, vel necessitatis causâ urgente; sed, quia sic agenda, vel omittenda, in se spectata, simpliciter bona visa sunt; at sic potiùs pertinet ad jus naturale (talìa sunt religio in Deum, pietas, & observantia in parentes & patriam) aliud verò est, quod quidem naturalis ratio dictavit, eò, quòd illa agenda, vel omittenda, de quibus præcipit, non ex se, sed necessitatibus hominum sic exigentibus, vel alijs causis, & utilitatibus sic suadentibus, judicium rationis apud omnes gentes constituerit. Hoc jus gentium, legistæ vocant *secundarium*; illud, *primarium*, seu *primævum*. Ad secundarium jus gentium (quod in re propriè est jus gentium, cum primævum à jure naturali secundario non differat) pertinet divisio dominiorum, coërcitiones cri-

minum, bella, captivitates, & illæ leges, seu regulæ, quæ super his aliquid disponunt; & omnes propè contractus.

Ex dictis colliges 1. jus naturale à jure gentium à nobis definito, & quovis alio jure positivo differre. Nam illud per se loquendò, & naturâ sua est immutabile; hoc autem mutari potest non tantum per accidens, ratione objecti, vel materiæ mutata; sed etiam per se; quamvis omnes circumstantiæ, cum quibus antea obligabat, eadem maneat, cum pendeat à libera legislatoris voluntate. Colliges 2. Consuetudinem, quæ usu, & moribus populi, vel majoris partis ex aliqua communitate introducta est, & vim legis obtinet ad distinctionem aliorum jurium, atque legum, quæ scripto conceduntur, vocari *jus non scriptum*, seu *consuetudinem*. Quia verò jus positivum aliud est Ecclesiasticum, aliud sæculare ex n. 26. de utroque dicendum est.

§. III.

De Jure seculari, seu civili.

29 **B**ecanus in 1. 2. *tract. 3. c. 6 q. 9. n. 6.* (postquam dixisset, divisionem juris variam esse, & 1. si sumatur *ab objecto, & sine*, dividi in *jus publicum*, quod principaliter spectat ad salutem, & felicitatem publicam, nimirum populi, & in *privatum*, quod in bonum privatorum generatim; 2. *ab origine*, in jus naturale, quod originem suam habet à natura; *divinum*, quod immediatè à Deo; *humanum* quod ab homine. 3. *A forma* in jus scriptum, & non scriptum; illud scripturâ, non istud, constare, sed usu pro lege recepto) subjungit tandem, *jus civile* variè sumi: & quidem 1. pro eo, quod quælibet civitas sibi proprium constituit; sic dicitur *jus civile Romanum*, scilicet *cum addito*; & sic opponitur juri gentium, quod omnibus gentibus commune est. 2. Ut opponitur juri canonico, & sic supponit pro omni jure, quod statuitur à Magistratu sæculari, sive apud omnes, sive apud aliquem tantum vim habeat. 3. Ut opponitur juri prætorio, quod ex autoritate Prætoris descendit, de quo dicemus infra *d. n. 34.* Hic potissimum *jus civile* sumimus pro eo, quod oppo-

opponitur ratione originis juri canonico; quod spectat *jus* in prima divisione, notandum, sex olim, apud Romanos, species juris scripti numeratas fuisse, *legem, plebiscitum, Senatus-consultum, placita Principum, Magistratum, seu Prætorum edicta, responsa prudentum*. Sex enim erant Romæ, qui Romanis jura constituiebant, populus, plebs, Senatus, Princeps, Magistratus, & prudentes urbis Romæ, seu jurisperiti.

30 *Lex*, prout constituit primam speciem Juris Rom. scripti, juxta §. 4. *Instit. de jure natur. gent. & civil.* supponit pro eo, quod populus, pulsus Regibus, acceptaque libertate, constitutis Consulibus (penes quos, exemplo Regum, Summum jus erat, jure creandorum Magistratum, pacis, ac belli, & legis ferendæ) in comitijs à Consule rogatus pro lege, seu regula in agendis, vel omittendis habere voluit; sic Manzius *cit. in cit. §. 4.* Sed de Lege generaliter ex professo agemus infra à. n. 81.

31 *Plebiscitum*, erat Plebis statutum. Nam olim, quod populus Romanus Senatorio Magistratu, seu Consule interrogante constituebat, *lex* dicebatur, ut dictum est; *Plebiscitum* autem Plebis statutum: Nam *sciscere*, est *statuere*. Ea igitur, quæ Plebs suo suffragio sine Patribus (nimirum Senatoribus, & viris Patricijs) magistratu plebis (nimirum Tribuno) rogante jubebat, plebiscita vocabantur, teste Gellio *l. 10. c. 10* Porro *plebs* à populo differt, tanquam pars à toto. Nam appellatione *populi*, universi cives, & Romanorum ordines significantur, connumeratis etiam Patricijs, & Senatoribus. Etsi autem nomen *Patricij* sit æquivocum; hoc tamen loco per illud significantur ij nobiles Romani, qui à primis Senatoribus, sive à 100. Patribus, quos Romulus in Senatum adlegerat, oriundi erant: per *Senatores* autem, qui successu temporis, vel ab ipsis Senatoribus, vel populi suffragio in ordinem erant adscripti.

Inter *legem*, & *plebiscitum*, præter alia, hoc etiam discrimen, est, quod potestas *legis* universum populum; *plebisciti* autem, plebem tantum obligaret. Quia tamen ex hoc ipso rursus discordiæ natae sunt; autoritate Q. Hortensij, tunc Dictatoris, factum est, ut plebiscita non

Tom. I.

minùs, quàm leges, universum populum tenerent, & æqualis eorum potestas esset, ut dicitur §. *lex est*, vers. *Sed & plebiscita. Instit. de jure natur. &c.* id quod lege Hortensia constitutum dicitur.

Senatus Consultum (in quantum terra Rom. juris Scripti species) est jus, quod senatus jubet, atque constituit. Cum enim auctus sic esset populus, ut ægrè in unum, Sanciendæ legis causâ, cogi posset; æquum visum est, Senatum, vice populi, consuli. Ex quo vides, sicut leges conditæ sunt in statu *democratico*, eo nimirum tempore, quo summa rerum erat penes populum; sic Senatus consulta in statu *Aristocratico*, quo nimirum tempore summa erat penes senatum, seu Optimates, non autem penes populum. *Senatus-consulta* nomen suum desumebant potissimum à nomine Consulis interrogantis, ut *Claudianum* à Claudio, *Libonianum* à Libonio &c.

Quarta species juris Romani in statu 33 Monarchiæ conditi, vocatur *constitutio*, seu *placitum Principis*, & nihil aliud est, quàm jus, quod Princeps seu Imperator Romanus constituit solus. Constituto enim Principe data est ei potestas, ut quod ipse constituisset, ratum esset. Et *lex* illa, quæ Principi populus imperium, & potestatem jubendi leges, contulit, ei imperium suum, & potestatem omnem concedendò, *lex Regia* dicebatur, quòd per eam jus regnandi fuerit collatum; sic Manzius ad *cit. §. 6. n. 10.* esto etiam nunc dicatur *lex Imperij*, quòd lata sit de Cæsaris imperio, & imperiali ejus potestate. Porro *placita Principum*, & Constitutiones imperiales (latae scilicet ab Imperatore Romano) sunt in triplici classe; quia tripliciter voluntatem, & placitum suum Imperator declarat, cum illud pro lege habere vult, nimirum *rescribendò*, *decernendò*, *edicendò*. Prima igitur species constitutionis imperialis est epistola, seu *rescriptum*, quando scilicet Princeps vel epistolis, & libellis supplicantium, vel magistratui & consulentibus rescribit, quid pro jure servari velit; secunda species est *decretum*, seu sententia, quam Princeps vel pro tribunali sedens, solenniter in judicio, de negotio controverso, causâ cognitâ, vel etiam extra judicium (audita utraque parte litigantium) ferebat. Nam

B 2

fenten-

sententia imperialis respectu omnium subditorum vim legis habet *L. ult. C. de Legibus*. Tertia species est *edictum*, quando videlicet Princeps aliquid ex semetipso, motu proprio, vel aliquo suggerente, statuit, prohibuit, iussit; vel etiam, programma publice proposito, vel voce præconis, promulgavit ad utilitatem omnium subditorum. Hæ tres species in eo differunt, quod rescripta & decreta sint de rebus præsentibus; edicta de rebus futuris; & illa ad certas personas in specie directa; hæc verò generaliter, absque complexu rerum, & personarum emissã. Ex placitis Principum, seu constitutionibus, aliæ sunt *generales*, quæ scilicet omnes tenent, seu ad omnes pertinent, & ab omnibus æqualiter observari debent; aliæ sunt *personales*, seu *speciales*, quæ singularibus personis, causis, & rebus constituuntur; & ideo dicuntur quandoque *jus singulare*. *L. 16. ff. de legibus*, aliquando constitutio *personalis* *L. 1. ff. de Constitut. Princip.* interdum *beneficium* *L. 3. eod.* Communiter autem *privilegium*. Not. autem sæpè aliquid, *quoad sui originem* esse juris naturalis, vel gentium, aut etiam positivum divinum, *quoad formam* verò, in hac, *quoad effectum*, ad fortiendum certum juris effectum, humano jure esse aliquid *speciale constitutum*, atque adeò, quoad eum, esse juris civilis vel Canonici, ut patebit per decursum.

34 Quintam Romani juris speciem constituebant *edicta Prætorum*. Pro quo not. bono Reipubl. non satis esse, *quod condantur leges*, sed requiri etiam, *quod sint, qui curent earum executionem*, & qui juri dicendo præsent. Quare post plebiscita Romæ condita in statu democratico; post senatus consulta in statu Aristocratico; vel constitutiones Principum in Monarchico, constituti fuerunt aliqui, qui eorum executionem urgerent, & secundum ea causas definirent; & hi vocati sunt *Prætores*. Hi virtute potestatis sibi tributæ, & secundum jurisdictionem suam proponebant *edicta*, quæ *Prætorum edicta* dicebantur. Quamvis autem primitus omnis Magistratus *Prætoris* nomine vocaretur (unde ortum, quod locus, in quo Magistratus jus dicebat, vel habitabat, *Prætorium* diceretur) postea tamen illi solum Magistratui nomen *Prætoris* dabatur qui juri dicendo præfici-

ebatur, & summam judiciorum potestatem haberet. Ab initio unus tantum erat Prætor, dictus *Urbanus*, quod in Urbe jus redderet; sed quia hic solus postea non sufficit, Secundus constitutus est, dictus *Peregrinus*, quod plerumque inter peregrinos jus diceret. Tandem Singulis Provincijs Prætores dati sunt, qui dicebantur *Provinciales*. Non omni tempore Romæ fuit eadem potestas Prætorum; minor in statu Monarchico; major in aliis. Aliquando tamen penes eos sic juris publici, & privati potestas fuerat, ut ipsis novum jus condere, & vetus abrogare liceret. Et ideo jus eorum, ob honorem ipsorum, *honorarium*, dictum est. Ordinaria potestas erat circa judicia, cognoscendò causas gravioris momenti, vel dandò alios judices; præscribendo postulantis formulas actionum, & judiciorum; tum intra, tum extra iudicium auctoritatem suam interponendò, jubendò, adjuvandò, vel emendandi juris civilis gratiã edicta proponendò. Hinc illa pars juris Romani, quæ à Prætoribus, vi suæ potestatis, propter utilitatem publicam, proposita fuit, *edicta Prætorum*, dicitur. Proponebant enim sententiam suam, ut scirent cives, secundum quod jus acturi in iudiciis essent, durante officio. Hæc porro Prætorum edicta magnam vim habebant; minorem tamen plebiscitis, senatusconsultis, & placitis Principum. Hæc enim erant perpetua; illa tantum annua, & cum officio, quod erat duntaxat annuum, exspirabat. Hodie tamen perpetua sunt, & omnes ligant, non jure *edicti*, sed *Justinianeæ constitutionis*, quæ pro lege haberi jubentur. Vocantur non tantum *jus honorarium*, sed etiam *Prætorium*.

Cum plebs domesticis legibus nunquã 35 contentari posset, ut quiesceret; placuit, ne quis invidiæ locus esset, externas leges in urbem inducere. Hinc in Græciam præsertim Athenas, missi sunt tres Legati, qui leges Solonis, juræque, & mores aliarum civitatum perdiscerent. Hi post annum tertium reversi, scriptas leges tulerunt. Quibus allatis, tribus prioribus, alii septem Viri additi, qui decem simul ex Græcis legibus, & Romanis consuetudinibus, Romanas leges condiderunt, scripserunt, & publicarunt, omnibus in compendium redactis, & comprehensis in decem tabulis

lis. Quia verò animadversum est, illis aliquid deesse, sequenti anno alias duas eisdem tabulis addiderunt, unde nomen, & numerus 12. *Tabularum* prodijt, ut dicitur c. 2. *dist. 7.* Quoniam verò istæ multum obscuræ fuerunt, Jurisperiti (qui hîc *prudentes* vocantur) in principio cæperunt leges 12. tabularum interpretari, permissu populi, sed sine speciali autoritate, tam in statu Democratico, quàm Aristocratico Romanorum. In statu tamen Monarchico deinde interpretationes, seu responsa Jurisperitorum eam auctoritatem acceperunt, ut iudici ab eis recedere non liceret; hoc tamen non prius, quàm eis Imperator Augustus hanc auctoritatem respondendi constituerit, quem secutus Tiberius, & alij, *Q. Responsa. V. quibus Instit. de Jure natur.*

36 Igitur *responsa prudentum* nihil aliud sunt, quàm sententiæ, & opiniones eorum, quibus permissum erat de jure respondere. Quæ fuerit his responsis auctoritas, constat ex priori num. Per *sententiam* intelligitur *responsum*, quo *decisive* loquebantur; & per *opinionem*, quando *dubitative*. Tunc autem iudici ab eorum responsis non licebat recedere, quando omnes in idem consentiebant; ita Manzius *ad cit. Q. Responsa. V. quorum omnium n. 14.* Hanc porro auctoritatem Jurisconsultis deinde ademit Imperator Justinianus. Unde hodie non necessitant ad decisionem responsa Doctorum, sed tantum præsumptionem faciunt, & tantum eis credendum, quantum probant, & non plûs. Ex quo colliges, ea tantum responsa prudentum vim legis obtinere, quæ in Pandectas relata sunt, & hoc non ex se, sed ex legis constitutione, & auctoritate Theodosij Imperatoris, & Justiniani *L. 1. Q. Sed neque, c. de veteri jure enucleando.* Hæc de Jure Romanorum scripto. Ex glossis autem, & opinionibus comunibus, probabilis quidem, sed nulla certa probatio est; ut notat Scotanus *in Examine Juridico p. 1. Pandect. f. 48.*

37 Præter hæc notand. jus civile, seu faculare commune plerumque nunc sumi pro jure scripto, quod est clausum, seu contentum in Corpore juris civilis, seu libro juris, quod Cæsareum dicitur. Hoc præcipue dividitur in tres partes juxta

nonnullos; nimirum in *Digesta, Institutiones, & Codicem.* Prima pars est *Pandectarum*, seu *Digestorum*, quæ completitur 50. libros, distributos in tria Volumina; quorum primum *Digestum vetus*, secundum *Infortiatum*, tertium *Digestum novum* appellatur. Illud autem *volumen* (inter *Digestum Vetus, & Novum*) *medium, Infortiatum* dicitur; quod aliqui ab Authore, seu Inventore sic appellatum dicunt; aliqui ab *infortisim* Chaldæorum vocabulo, quod idem est ac *dispositio*. Nam in eo sunt leges circa ultimas dispositiones; alii autem compositum volunt ab *in*, sumpto pro *valde*; & *fortis*, quasi volumen continens *Leges valde fortes*, ut notat Peregra in *Elucid. l. 1. elucid. 10. de Legibus n. 256.* Institutiones autem Imperiales (quatuor libris comprehensæ) sunt quoddam totius juris compendium, quo juris amantes suavius ad plenam juris scientiam perducerentur; Codex autem constitutiones, & rescripta Imperatorum antiquiorum completitur. His tribus juris civilis partibus adjectæ sunt ad finem Authenticae, seu Novellæ constitutiones Justiniani, & *Leges, n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50.* constitutiones feudales, aliæ *imperialia*, desumptæ ex Novellis, & suis locis subjectæ legibus Codicis, privata juris consulti operâ, nihil probant, nisi respondeant ijs locis, ex quibus desumptæ sunt, ut docet Bernard. Scotanus. *Pandectarum p. 1. de jure civili, & libri ejus fol. 14.* subjungens: *Leges Leonis nihil probare, contra Leges Justiniani sed tantum comprobare;* Quia Leo non habuit plenum imperium, & ejus Novellæ nunquam fuerunt receptæ absolutè. Res judicatæ autem tantum sunt fundamenta consuetudinis, & per se Legis virtutem non habent; sic Scotanus *cit. in Examine Jurid p. 1. pandect. f. 28.*

Circa hæc breviter not. 1. cum olim 38 juris, & legum volumina essent propemodum infinita, ita ut impossibile fuerit hominis ætatem istorum voluminum lectioni sufficere (fuerunt 2000. librorum conscripta, & plûs, quàm tricies centena millia versuum à veteribus effusa, ut dicitur *L. 2. §. Omnia igitur. V. Sed cum omnia, C. de veteri jure enucleando.*) Justinianum Imperatorem constitutiones Ro-

manorum Principum, olim confusas, & dispersas, atque inter se pugnantem, collegisse in tres Codices, Gregorianum, Hermogenianum, & Theodosianum, a suis authoribus appellatos; ut dicitur c. *fin. dist. 7.*

39 Not. 2. quod his deinde multas extravagantes constitutiones, post illos tres Codices editos adjecerit, rejectis inutilibus, & additis necessarijs, annexas, omnesque in unum corpus, & volumen congestas, quod de suo nomine vocavit Corpus, seu Codicem *Justinianæum*, ut notat Manzius ad proem. Instit. in Rubricam *2. & cum Sacratissimus n. 1.* hic tamen Codex hodie non extat.

40 Not. 3. eundem confecto Justinianæo Codice, aggressum esse opus aliud difficillimum; & veteris juris prudentiæ volumina, atque juris consultorum scripta, & sententias, rejectis inutilibus, in unum volumen (quod constat 50. libris) congestisse, quos libros vocavit *pandectas*, & *digesta*; quia omnem juris doctrinam, certo ordine concinnatam, & digestam continent, ex jure veteri, & sententijs juris consultorum collectam: deinde verò mandasse, ut per ipsos Professores, *Trifonem, Marcophilo, & Dorotheo*, ut suo Cæsaris nomine, & autoritate, quoddam totius juris compendium ex *pandectis*, & Codice colligerent, quod in 4. libros divisum vocavit *Institutiones juris civilis*; quo etiam obtento, ad prioris Codicis emendationem, & secundam ejus editionem manum admovit, ac longè emendatiorem reddidit, quibusdā detractis, & novis additis, quæ in priori non habebantur. Et hic Codex est, quo hodie utimur. Postremò novæ Constitutiones, seu *Novellæ* (vulgò *authenticorum liber*) additæ sunt; quibus tandem accesserunt consuetudines *feudales*, & aliæ constitutiones Imperiales. Ex quibus colliges. *Institutiones hic* aliud non esse, quam totius juris civilis elementa prima, in quibus breviter exponitur, & quod antea obtinebat, & quod postea defuetudine inumbratum, imperiali remedio illuminatum est.

41 Not. autem 4. quod libri *Institutionum*, in quantum sunt ex autoritate *privata colligentium*, non necessitent ad decisiones causarum; licet faciant pro-

babilitatem, & præsumptionem, in quantum bona ratione moventur. *Gloss. ordin. in L. 1. C. de legibus*: quæ verò sunt ab ipso Imperatore recogniti, & approbati, non minorem habent auctoritatem, & vim, ac cæteræ juris partes. Et ideo *Institutiones juris canonici Pauli Lancelloti* non sunt authenticæ; quia licet jussu Pontificis fuerint confectæ, ab eo tamen, morte intercepto, postea non sunt recognitæ, ut patet ex *Epistolis eisdem subnexis*. Ex quo vides valde utile esse, ut observetur, quo ordine partes juris civilis compositiæ, & approbati sint. Nam cum lex posterior priori contraria vel deroget, vel abroget; *Codex Pandectis*, & *Institutionibus*; *Novellæ*, omnibus juris libris derogant.

Not. 5. cum *Institutiones juris civilis* exhibeant solum prima, & concisa juris rudimenta, eas in nonnullis accipere interpretationem ex *Pandectis*, ut cum aliquid latius explicandum, qualiter fit in *§. fin. Instit. de nupt. & in §. fin. Instit. de publ. Judic.* vel limitandum, ut fit *§. 30. Instit. de rerum divis. junctâ L. 37. & 38. ff. de rei vind. item §. 25. Instit. cod. junct. L. 7. §. 7. in fine ff. de acquirendo rerum domin. interdum autem ex institutionibus deciduntur Juris consultorum pugnantem opiniones, in digesta relata, ut fit in *§. 34. Instit. cod. junctâ L. in rem 23. §. 3. de rei vindicat. ff. & L. 9. §. 2. ff. de acquirend. rerum domin.* Quandoque per eas etiam digesta corriguntur *§. 2. Instit. de adopt. nimirum*, ut leges vi posterioris compositionis, vel ob constitutiones novas, quæ non *pandectis*, sed *institutionibus* variis locis insertæ sunt, mandato Imperatoris. *Constit. dedit §. sed cum oportebat 11. ad magn. Senat.* Quando autem aliqui dicunt etiam Codicem interdum corrigi per *institutiones*, accipiendum est de *Justinianæo*; non eo, quo utimur; cum hic post illas compositus sit; Sic *Bernard. Scotanus in Examine Juridico p. 1. Pandectarum de jure civili.**

Not. 6. in quæstione quid sibi velint authenticæ in Codice? Responderi à *Scotano* cit. illas esse defumptas ex *Novellis*, & suis locis subjectas legibus Codicis, privatâ operâ *Irnerij J. C.* & consequenter nihil probare; nisi respondeant iis locis;

ris; ex quibus desumptæ sunt, ut dictum est n. 37. Constitutiones autem Leonis, propterea nihil probare contra Leges Justiniani, sed tantum comprobare, quia Leo non habuit plenum imperium; & illæ Novellæ nunquam receptæ sunt absolute, sic ille. Libri feudales, privato potissimum studio Gerardi Nigri Capagisti, & Oberti de Orto, compilati sunt, ut habetur c. unic. si de feud. vassall. interpell. fuer. & habent vim juris, ubi sunt recepti, ibique derogant juri communi; quamvis Jurista strenuus in casu, qui non est comprehensus consuetudine feudali, sine calumnia uti possit lege scriptâ c. unic. de feud. cogn. Ad extremum nota novum Codicem, quo nunc utimur, nominatum, esse Codicem repetitæ prælectionis, 50. decisionibus novis, in controversis causis, aliisque constitutionibus locupletatum, & confirmatum esse 17. Calend. Dec. Anno 534. ut habetur in constit. de Emend. Cod.

44. Quoniam autem, ut experientiâ compertum est, frequenter evenit, quod tam Sacri Canones, quam etiam Leges ab Authoribus insertæ libris suis, & inde opinionem suam, & doctrinam firment; non raro aut citentur falso, aut in sensu non debito, imò quandoque pro casu, de quo tali loco nihil omnino agitur: atque adeo errare nolenti necessarium sit, ipsum juris textum inspicere, subjungo, aliorum imitatione, praxim referendi, citandi, ac inveniendi locum illum utriusque juris, de quo agitur; pro quo not. cum supra dixerimus, corpus Juris civilis constare tribus præcipue voluminibus, Institutionibus, Digestis, & Codice, quibus accedunt Authentica, Novellæ, Libri feudales, & Pax Constantiensis; alios dictum Corpus dividere in sex volumina, Institutionum, Digesti veteris, insertiati, novi, Codicis, & authentici, ut notat Pereyra in Elucid. l. 1. elucid. 19. de legibus sect. 10. n. 255. quibus præmissis:

45. Primum volumen seu pars juris civilis, seu Cæsarei, continet Institutiones Justiniani, quasi quasdam introductiones ad jus civile, vocarique, & citari solet per vocem Instituta, seu Institutiones. Hoc volumen dividitur in quatuor libros; hi in titulos; & isti in paragraphos; hinc allegatione juris civilis, facta per §. §. & Titulos, hoc modo §. 1. vel §. In-

genus, Instir: de Ingenuis. notatur locus, seu §. quærendus in prima parte Corporis juris civilis, nimirum in eo libro Institutionum, sub quo est Titulus, de Ingenuis.

Altera pars juris civilis est digestum, 46 continens tria volumina, nempe digestum vetus, insertiatum, & Novum. Omnia sunt distributa in 50. libros continuatos; libri divisi sunt in titulos, & tituli in Leges. Circa hæc not. 1. hæc volumina vocari Digestum, non solum, quia hoc opus decoctum, ut dicitur c. Ne tales, dist. 5. de consecrat. sed quia in eo omnia decidentia optime digeruntur, & rectâ serie ordinantur. Vocantur etiam Pandecta, seu liber Pandectarum, quasi comprehendens totam juris doctrinam, à Græco Pan, quod est totum, & dicti, id est doctrina, quod ibi tota Juris consultorum doctrina reperitur. Cur autem volumen medium inter vetus, & novum, dicatur insertiatum? diximus n. 37.

Not. 2. In citatione juris civilis pro Le- 47 ge poni literam L. pro digestis duplex ff. semper addito titulo, in quo ea lex continetur, v. g. hoc modo L. Ex duobus. ff. de negotijs gestis, ubi ~~notat~~ notat Legem, duplex ff. digesta; reliqua verba Titulum; quamvis etiam quandoque, si lex constet pluribus §§. citetur §. talis legis, vel per cifram numeralem, vel per initialia verba.

Not. 3. à nonnullis quæri, cur modo per 48 duplex ff. digestum significetur, cum olim per duplex dd. vel per D. & g. scriberetur? Pereyra cit. n. 255. hujus duplicem causam reddit 1. quod olim Græci Pandectas per duplex ii. cum accentu circumflexo notaverint; unde factum, ut posteriores, ex ignorantia Græcarum litterarum, credentes esse duplex ff. hoc signo abuterentur. Alteram, quod multi credant, hunc librum esse auctum à duobus Fridericis Imperatoribus, ex quorum nomine, acceptâ primâ literâ, coaluit duplex ff. quo digestum significetur; licet alij quandoque significare volentes Pandectas, denotent per literam P. Ex hoc colliges, si jus civile citeretur per L. & ff. vel P. ac materiam tituli, ut priori num. ostensum est, significari legem illam contineri sub eo titulo Digestorum, vel Pandectarum.

Terti-

- 49 Tertium Volumen juris civilis, juxta primam ejus divisionem, & juxta alios volumen quintum, est *Codex*, sub quo nunc intelligimus *Codicem repetita praelectionis* de quo n. 35. Hic dividitur in duodecim libros, Titulos, & Leges. In citatione tamen non fit mentio libri in eo contenti, sed Tituli & Legis, addito C. magno, quo significatur *Codex*, v. g. *L. Si mulier. C. de Pactis conventis*. Cum autem in eodem Codice contineantur aliqua Authentica, quando illae citantur, non ponitur *L.* sed loco illius dicitur *Authentica*, nominando illam per verba initialia, subjungendo C. & Titulum v. g. *Authentica, quas actiones, C. de Sacrosanctis Ecclesiis*.
- 50 Et quoniam supra diximus, praeter Institutiones, Digesta, & Codicem, in Corpore juris civilis, seu Caesarei contineri aliud volumen, quod dicitur *Authenticum*, graece *Authenticon*, latine *Auctoratum* (cui nempe fides habeatur, quasi accersitis aliunde probationibus non egeat, sed sit instar exemplaris, seu originalis à se, non ab alio dependentis, eò, quòd Justinianus has postremas constitutiones Authenticas, quae *Auctoratas*, sic appellatas; quia ipse illarum *author* fuit, nec aliunde profectae sunt, & fundatum in illis jus omnino ratum esse voluerit) cum inquam hoc *authenticum*, seu liber Authenticorum in eodem Corpore contentus sit, aliqui volunt illud esse volumen *sextum* ex his, quibus constat Corpus juris civilis; esto nos cum alijs supra dixerimus aliquid annexum Codici.
- 51 De hoc volumine, seu Authentico, ea, quae subjungimus, sic exponit Pereyra *cit. à n. 260.* dicens: Authenticum dividi in quatuor partes; primam continere alios tres libros Codicis; Secundam, novem collationes Authenticorum; tertiam, duos libros feudorum; quartam constitutiones Federici, & Extravagantes Henrici, tractatumque de pace Constantiae. Pro quo. Not. 1. primam partem non citari verbis initialibus legis, ut fit in citatione Codicis; sed posito ejus numero, & loco legis, dicendò: *Authentica* v. g. *Authentica 1. vel 2. & apponendò titulum* v. g. *de Infamis*. ubi sensus est, denotari legem Codicis, contenti in libris Authenticorum;

aliqui tamen citant eodem modo, quo citatur *Codex*, addendo numerum trium posteriorum librorum sic: *L. Eos qui. C. de aqua ductu, lib. 11.* Not. 2. secundam partem, quae specialiter vocatur *Authenticum*, distribui per *collationes*, titulos, & Capita; sed, quando citatur, poni titulum authenticici, & initium paragraphi, seu Legis hoc modo: *Authen. Ut cum de appellatione cognoscitur, §. seu L. aliud quoque*; nam perinde est, sive ponatur §. sive *L.* Antiqui autem addunt numerum collationis; sic in proposito exemplo addunt: *collation. 8.*

Advertendum autem ex Pereyra *cit. n. 52* 256. quòd Justinianus hoc opus (nimirum *Authenticum*) distinxerit in novem velut libellos, quos *collationes* fortè appellavit; quòd earum Leges intulerit ad vetustissimum Romanorum jus, quod nuper in librum Pandectarum redegerat; cui operi accesserunt plurimae constitutiones, quae propterea *Novellae* appellantur, quia nunquam antè ipsi corpori Juris insertae fuerunt; hinc: Not. 3. esse quosdam, qui hanc secundam partem citant per *numerum Novellarum*; quia in nonnullis editionibus *Novellae* cernuntur numeratae; differunt igitur citationes, in quibus nominatur *Authenticum*, quòd, quando locus citatus est *in Codice*, ponitur initium Legis, & tituli Codicis. quando autem est *in collationibus*, ponitur titulus Authenticici cum §.

Not. 4. tertiam partem dividi in libros, titulos, & paragraphos, seu leges, & citari posito initio §. & tituli, addendò, *de feudis*, vel in Libro feudorum, v. g. §. *donare autem, de feudis, qualiter olim poterat*; ubi adverte, à nonnullis loco §. poni hanc vocem *textus*, ut in exemplo posito: *textus, donare autem*. Eodem modo citatur quarta pars per § vel textum, & titulum in tali extravagante, v. g. *textus in Extravag. Qui sunt Rebelles*; & *textus, Vasalli nostri, de pace Constantiae*. Ad extremum monet Pereyra *cit. n. 260.* in fine, ut locus citatus (praesertim titulus, sub quo sit capitulum, vel lex citata) facile reperiat in Corpore juris Canonici, vel Civilis, recurrendum esse ad initium voluminis, ubi communiter, praeter indicem rerum, & verborum sunt alii duo, unus titulorum, alter capitulo-

rum,

rum, seu legum cum numero paginae: expeditius autem esse, quærere paginam tituli; quia sub eo facile reperitur Lex, vel capitulum citatum. Si autem quæras, quomodo quis cognoscere possit, in quo volumine ex tribus digestorum, sit locus allegatus? Respondet Pereyra citatus: Juristas non habere regulam determinatam ad hoc cognoscendum; & ideo singula percurrenda esse per dictos indices.

§. IV.

De Jure Canonico, seu Ecclesiastico.

54 **C**anon, si strictè sumatur, significat constitutionem Ecclesiasticam, editam in Concilio generali, teste Fagnano *c. statuta Canonum. de Constitut. à n. 18.* latè autem, omnem constitutionem, seu regulam Ecclesiasticam, sumendo hanc pro jure condito ab Ecclesiastica potestate. Canon enim latè *regula* dicitur. *c. Canon. dist. 3. & c. Regula, eod.* hinc à *Canone* sic accepto jus conditum ab Ecclesiastica potestate *Canonicum* dicitur, & definitur: *jus positivum à summis Pontificibus Ecclesie Catholicae traditum, constitutum, & approbatum*, actiones fidelium proximè ad divinum cultum ordinans, & Christianam justitiam in eis conservans, & augens. Si *Canon* sumatur latè, comprehendit omnes species Ecclesiasticæ Constitutionis, nimirum *Canones* etiam *strictè* sumptos; *decretum*, quo intelligitur id, quod statuit Papa de consilio Cardinalium, & absq; ullius consultatione; *Epistolam decretalem*, quæ est constitutio Ecclesiastica, quam Papa vel solus vel cum consilio Cardinalium, ad alicujus consultationem transmittit, & promulgat; *dogma*, quo intelligitur constitutio Ecclesiastica pertinens ad doctrinam fidei; *mandatum*, quo significatur constitutio Ecclesiastica pertinens ad disciplinam, & mores; *Interdictum*, quo significatur Constitutio Ecclesiastica prohibens aliquid, sine pœna: si autem prohibeat sub pœna, dicitur *sanctio*, ut videri potest apud Pirrhing *h. t. n. 2.* & alios. Not. tamen 1. hos terminos, *Canon*, *Decretum*, *Epistole Decretales* frequenter sumi *promiscuè*, ac pro synonymis, in latiore nimirum significatione; frequentius autem nomen *Canonis* usurpari pro constitutionibus Pontificum, quæ in Cor-

Tom. I.

pore juris continentur, Sic Fagnanus *cit. n. 22. ex. c. Si Romanorum dist. 19.* Ex quo infert Bullas Pontificum, motus proprios, Brevia, Regulas Cancellariæ, decreta consistorialia, & alia hujusmodi (quæ eduntur à summis Pontificibus sine Concilio, & extra Corpus juris versantur) non appellari secundum communem usum, *Canones*.

Not. 2. *Canones*, seu decreta Conciliorum generalium nullam habere auctoritatem juris, nisi consensu, & auctoritate summi Pontificis congregata, & confirmata sint, ut dicitur *c. significasti de electione*, & notat. Barbos. *in cit. c. n. 5.* Nam de his, quæ sunt universi corporis Ecclesiastici, spectat ad universalis Ecclesiæ Rectorem, Pastoremque, ac Supremum Judicem omnium Christi fidelium, ut pluribus videri potest apud Suarez, *l. 4. de legib. c. 6. n. 6. n. 2.* & Layman *l. 1. Theol. mor. tr. 4. c. 6. §. 2. 9.* Et ratio est, quia lex non fertur nisi in subditum (cùm *legem condere* sit actus jurisdictionis) unde, cùm soli Romano Pontifici Universitas fidelium, tanquam Christi in terris Vicario, commissa sit; solus etiam Romanus Pontifex tam ligare legibus poterit; aut is, cui committit, prout contingit in Concilijs generalibus, ejusdem Authoritate convocatis, & approbatis.

Not. 3. inter cætera Concilia œcumenica, seu universalia, quatuor esse, quæ principaliter totam fidem Christianam complectuntur, & ideo ab Ecclesia Catholica, tanquam quatuor Euangelia, probata, & recepta esse, nempe Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Calcedonenſe. *c. 5. §. inter cætera, & c. 2. dist. 15.* quamvis etiam reliqua Concilia generalia, Summi Pontificis Authoritate convocata, & approbata, vim, & auctoritatem habeant, ut dicitur *c. 3. cit. dist. 13.*

Not. 4. inter Concilia *particularia*, seu non œcumenica (ad quæ scilicet non vocantur omnes Episcopi totius Orbis) alia esse *nationalia*, alia *Provincialia*, alia *synodalia*, & *diocesana*, seu *Episcopalia*. *Nationalia* sunt, quæ convocantur ab aliquo Primato, seu Patriarcha, convocatis Archiepiscopis, & Episcopis unius Regni, aut nationis, seu duorum, tri-

C

um